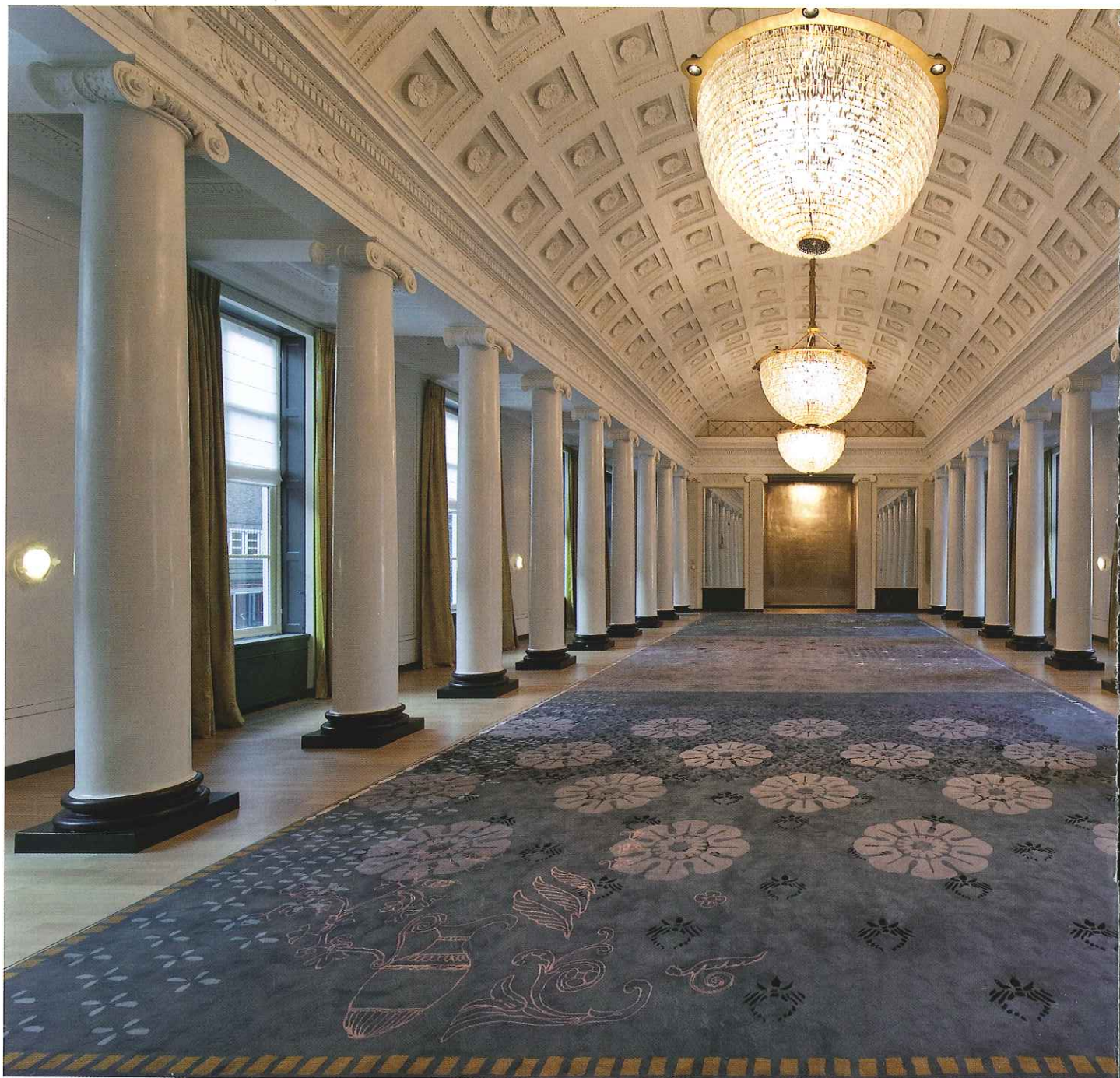

Sober **Stucco Lustro** *voor de Raad van State*

In hartje Den Haag, op minder dan een steenworp afstand van paleis Noordeinde, is de Raad van State gevestigd. Het monumentale onderkomen van Neerlands belangrijkste adviesorgaan van de regering is recent gerestaureerd en uitgebreid. De omvangrijke operatie heeft zes jaar geduurd. Een klein maar bijzonder onderdeel daarvan vormde de restauratie van de pilaren in de Balzaal. Alle 22 werden door Leemwerk uit Amsterdam weer voorzien van prachtig Stucco Lustrò

Adviseur voor de Koning

De Raad van State is een van de oudste regeringsorganen ter wereld. Keizer Karel V richtte de Raad op in 1531, om hem te adviseren bij 'belangrijke zaken die de regering, de veiligheid en de verdediging van de lage landen betroffen'. Naast die adviesfunctie moest de Raad ook het gezag van de landsheer waarnemen als er geen landvoogd was.

In de kern zijn de taken van de Raad van State in 500 jaar tijd niet heel erg veranderd. Zo kan de Raad van State regent zijn voor een mogelijk minderjarige of ongeboorte koning, of een rol spelen wanneer de Koning niet in staat is te regeren of wanneer de troon vacant is. Nog steeds adviseert de Raad de regering, al gaat dat tegenwoordig om advies over voorgestelde wetten en algemene maatregelen van bestuur (AMvB). De Raad van State beoordeelt dan de kwaliteit en uitvoerbaarheid van wetten, en kijkt of ze wel in overeenstemming zijn met de grondwet, andere wetten en verdragen. Tevens is de Raad van State de hoogste algemene bestuursrechter van Nederland.

Onnatuurlijke marmering

Sinds 1983 is de Raad van State gehuisvest in het voormalige Paleis Kneuterdijk. Het monumentale pand is in de vroege 18^e eeuw gebouwd, door Daniël Marot. Van zijn ontwerp resteert eigenlijk alleen nog maar de gevel, daarachter heeft het paleisje de nodige verbouwingen ondergaan. Zo liet Koning Willem II begin 19^e eeuw onder meer diverse etages en de Balzaal toevoegen. En vlak voor de Raad van State er in trok, is het paleis grondig gerenoveerd. Een nieuwe verbouwing startte in 2005. Zes jaar lang is er gewerkt aan de uitbreiding, de renovatie en de restauratie van het onderkomen van de Raad van State. Een enorm project dus.

Een heel klein stukje daarvan is gedaan door Leemwerk. Het bedrijf uit Amsterdam werd door schildersbedrijf Koek & Reinders uit Den Haag ingeschakeld voor de restauratie van 22 pilaren in de Balzaal. Bij de vorige restauratie, begin jaren 80 van de vorige eeuw, waren deze voorzien van een nogal onnatuurlijke marmerimitatie. De op de ondergrond van gips geschilderde marmering was afgedekt met een laklaag die inmiddels behoorlijk vergeeld was. Daar moest wat moois voor in de plaats komen; een glanzende afwerking met een sobere marmertekening als in Carraramarmer.

Naar eeuwenoud recept

Voor Leemwerk was vooral die minimale marmering een uitdaging om te maken. "Vrijwel alle glanspleisters van tegenwoordig zijn acrylaat-gebonden en hebben te scherp zand", legt Maarten Oudshoorn van het Amsterdamse bedrijf uit.

Boven Voormalig Paleis Kneuterdijk is, samen met onder meer de naastgelegen monumentale panden huis 'van der Mijle' en huis 'Van Oldenbarneveldt', een waardig onderkomen voor de Raad van State.

Rechts De balzaal was een oase van rust in een hectische bouwplaats

"Wanneer je gaat pleisteren, dan verbrandt die combinatie in reactie met het staal van je span en dan krijg je de bekende vlam. En dat was nou net wat ze hier niet wilden. De originele Stucco Lustro heeft dat probleem niet. Het is een echt kalkproduct, naar het recept van Vitruvius uit de 1^e eeuw voor Christus. Het is gemaakt van een super geraffineerde putkalk, heel fijn, heel wit. Letterlijke Stucco Lustro, oftewel blanke kalk. We hebben er voor architect Merckx + Girod een aantal monsters mee gemaakt en later

ook nog een pilaar opgezet als proef, en daar waren ze tevreden over.”

Keiharde primer

Het echte werk begon met het prepareren van de ondergrond. De laklaag werd afgeschuurd en slechte stukken van de oude afwerking werden weggehakt en gerepareerd met Snelband. De pilaren werden ronder getrokken en uitvoerig geschuurd om de oppervlakken zo vlak mogelijk te maken. Vervolgens werden alle 22 pilaren voorbehandeld met een minerale primer met een minimale silicium korrel. “Die primer is essentieel”, zegt Maarten Oudshoorn. “Hij is

watervast dus hij zal nooit verzeppen en hij is keihard. Bij het latere polijste van dit specifieke kalkmateriaal oefen je per cm² zoveel druk uit, dat die pleisterlaag bij gebruik van een normale primer er inclusief primer af zou rullen.”

Olijfoliezeep en warmhoudplaatjes

Nadat de pilaren vlak en strak waren gemaakt, kon de Stucco Lustrato worden opgezet. Eén laag van het materiaal was niet voldoende om hem helemaal dicht te krijgen. Zodra de eerste laag droog was, moest er dus nog een tweede laag

Een sobere marmertekening
als in Carraramarmer

Links Schuren, schuren en nog eens schuren, want perfectie was vereist.

Onder Olijfoliezeep en verwarmde spanen en een eeuwenoud recept; net als om tadelakt hangt ook om Stucco Lusto een fijn 'mytisch' sfeertje

Hoe fijn dit materiaal ook is, er zit altijd wel een korreltje in

overheen. Dat werd een flinterdunne, net voldoende om hem helemaal glad en dicht maken zonder dat er ruggen zouden ontstaan. In de droging van die tweede laag werd de Stucco Lustrò naar hoogglans gepleisterd. Belangrijke hulpmiddelen daarbij waren de verdunde olijfoliezeep en de speciale spanen die op warmhoudplaatjes werden verwarmd tot

zo'n 60-70 °C. Allemaal om zo min mogelijk tekening in de pilaren te krijgen, zo legt Maarten Oudshoorn uit. "De olijfoliezeep maakt het pleisteren soepeler en dat vermindert de verbranding en dus de tekening aanzienlijk. De spanen zijn super flexibel. Er zit vooral nikkel en chroom en bijna geen staal in en ook daarmee voorkom je zwarte strepen door verbranding."

Rechts en volgende pagina 22 pilaren in totaal, inclusief de pilaren bij de entree van de Balzaal, voorzags Leemwerk van Stucco Lustrò.

Strijklicht van alle kanten

Hoe nauwkeurig de stukadoors ook werkten, architecte Evelyne Merckx van Merckx + Girod was niet onverdeeld tevreden. Zo vond ze op sommige plekken de afwerking toch nog iets te bont en ontdekte ze hier en daar een gaatje in de top laag. "Het zijn 22 pilaren, ze zijn 6 meter hoog, rond en krijgen door de grote ramen van verschillende kanten strijklicht. Dan is het logisch dat je variaties in glansbontheid ziet", verklaart Charles Thuijls van Leemwerk. "En hoe fijn dit materiaal ook is, er zit altijd wel iets van een korreltje in. Dus vind je ook altijd wel ergens een plek waar er een korreltje is uitgerold." Door ze met polijstpapier korrel 1200 te lijf te gaan, zijn alle pilaren naar een superhoog afwerkingsniveau gebracht. Na het definitieve akkoord van architect en opdrachtgever zijn ze in de was gezet, voor bescherming en nog meer glans. "Een zuivere, transparante bijenwas, met wat potas erin, zodat deze er dieper intrekt waardoor hij bijna niet kan vergelen", zegt Maarten Oudshoorn.

Werken in een oase

De complete restauratie heeft zes jaar in beslag genomen. Dit deel van de restauratie werd door de bouwbegeleiding zeer serieus

---

Opdrachtgever: Rijksgebouwendienst, Den Haag

Architect: Merckx + Girod, Amsterdam

Aannemer: Breijer Bouw Restauratie, Rotterdam,

Stucco Lustro Balzaal: Vof Leemwerk, Amsterdam

genomen, Leemwerk had voor de volle tijd van het werk de Balzaal voor zichzelf. Een oase van rust, midden in een hectische verbouwing. Leemwerk is met drie man in totaal een week of vier bezig geweest om de 22 pilaren van de Balzaal van Stucco Lustro te voorzien. "De dagproductie op een vlakke wand komt op zo'n 10 m² per man, hier haalden we 1 pilaar per dag", zegt Charles Thuijls. "Dat is net iets minder, ze zijn 6 m hoog en ca. 1,2 m in omtrek." Halverwege een pilaar stoppen was geen optie, aanhelingen in het Stucco Lustro zou je absoluut gaan zien, net als werken in verticale stroken. Vandaar dat er spiraalsgewijs gewerkt is, van boven naar beneden.

Eeuwige discussie

Ongetwijfeld zullen er mensen zijn die hun vraagtekens zetten bij de term Stucco Lustro. Die zou je alleen maar mogen gebruiken als nat in nat in de kalkpleister gemarmerd wordt, al fresco dus, en dat is hier niet gebeurd. Je kunt je echter afvragen of er een sluitende omschrijving is voor een wandafwerking die ouder is dan onze jaartelling. Feit blijft dat alleen al door het pleisteren van dit materiaal de pilaren een minimale marmerstructuur hebben gekregen, en dat was uiteindelijk de vraag aan Leemwerk. En het resultaat mag er zijn. De Balzaal - een van de weinige Empire-zalen die Nederland rijk is - ziet er schitterend uit, en de prachtige pilaren dragen daar een belangrijke steen aan bij. <